

МАЛОПОШИРЕНІ ІНТРОДУКОВАНІ ЛІАНИ УКРАЇНИ

Н.С. ГОРБЕНКО¹, кандидат сільськогосподарських наук;

Л.І. УЛЕЙСЬКА², кандидат біологічних наук

¹Національний Лісотехнічний університет, м. Львів

²Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр

Вступ

Види та форми ліан останнім часом дедалі ширше використовуються у міському та приміському озелененні. Вони незамінні при декоруванні непривабливих вертикальних поверхонь, відмежовуванні окремих територій («шпалерні посадки»), що в свою чергу створює комфортне середовище при значному браці «вільної» землі на урбанізованих територіях. В умовах щільної забудови використання великих дерев та чагарників неможливе через мінімально можливі відстані до будинків та споруд. Отже, термін «вертикальне озеленення» в умовах щільної забудови майже стовідсотково відповідає використанню у посадках ліан [2].

Завдяки їх привабливості, економії площі при вирощуванні, використанні ліан при декоруванні різноманітних вертикальних поверхонь попит на них зростає що в свою чергу стимулює процес інтродукції цієї величезної групи рослин. Однак за останні десять років численні види і форми ліан, потрапивши до України, стали малопоширеними через їх обмежене використання у закритому приватному секторі. Дослідження ліан, що проводяться зараз у ботанічних садах, є недостатньо глибокими і неповно відображають сучасний асортимент, тому особливо актуальним стає аналіз колекції ліан ботанічних садів України, приватних колекцій та комерційних установ, дані мережі Internet у розрізі виявлення нових і ще малопоширених таксонів.

Мета дослідження

Метою дослідження було встановлення сучасного асортименту існуючих та нещодавно інтродукованих в Україні трав'янистих та деревних видів ліан.

Об'єкти та методи досліджень

Вихідними матеріалами були колекційні списки ботанічних садів України, приватних колекцій та комерційних установ, дані мережі Internet [5-18].

Результати та обговорення

Ліани – особлива життєва форма рослин, що відзначається такими особливостями: вертикальний ріст, значна поверхня облістяності, в окремих випадках необхідність спеціальних підпор. Поділ ліан на групи обумовлений типом кріплення до підпори. Усі ліани можна об'єднати у чотири великі групи: власне виткі; лазячі за допомогою вусиків та кореневих черешків; такі, що спираються (чіпки); коренелазячі - такі, що чіпляються до підпори за допомогою повітряних коренів [2, 5].

В умовах культури ліани – пластична життєва форма. Ця особливість, на нашу думку, згадується лише в контексті походження ліан. Тропічні області Землі вважаються їх прабатьківщиною, де ліани були вимушені пристосовуватися до браку світла, займати просвіти під наметом лісу, підніматися дедалі. Отже, ліана набуває форми підпори, тобто поверхня підпори значною мірою прогнозує можливу площу вертикального озеленення, на яку за допомогою ліан можуть також вплинути і агротехнічні прийоми: обрізка (формувальна, санітарна), а також фактори середовища (експозиція, обмерзання у холодні зими, пошкодження шкідниками). Досить часто в умовах урбогенного середовища ліани пошкоджуються тваринами, людиною. Нерідкі випадки вимушеного пошкодження через будівельні та реставраційні роботи, засолення

грунту, його вимивання стічними водами.

Ліани використовуються у різних галузях: у першу чергу як декоративні рослини (для декорування, частково для звуко- та теплоізоляції), як харчові, лікарські рослини. Така ліана, як плющ звичайний (*Hedera helix* L.), вважається протипожежною рослиною [4]. Види ліан можна також віднести до технічних рослин (люфа) та бур'янів (14 видів повитиць) [10].

Декоративні особливості ліан зумовлені в першу чергу характером листової поверхні. Особливо важлива мозаїчність, фактура поверхні, а подеколи й колір (наприклад, зелені листки із зеленими і рожевим плямами актинідії (*Actinidia kolomicata* (Rupr.) Maxim.), строкаті листки форм плюща звичайного (*Hedera helix* Eva', 'Goldheart', 'Goldchild', 'Goldstern' та інші), осіннє забарвлення дівочого винограду тризагостреного (*Parthenocissus tricuspidata* (Sieb. et Zucc.) Planch.), весняне рожеве та осіннє багряне забарвлення деяких видів роду виноград (*Vitis amurensis* Rupr., *V. kaempferi* Rehd.). Деякі види, форми, сорти ліан використовують як ґрунтопокривні та ампельні рослини. Тут слід відзначити види і форми плющів: п. звичайного (*Hedera helix* 'Green Ripple', *H.h.* Heron', *H.h.* Boskoop' та інші), п. канарського (*H.canariensis* 'Gloire de Marengo'), п. колхідського (*H.colchica* 'Dentata Variegata', *H.c.* 'Sulphur Heart'), тунбергію (*Thunbergia alata* Bojer ex Sims), жимолость японську золотистосітчасту (*Lonicera japonica* 'Aureoreticulata').

Нові інтродуковані ліани відносяться до рослин відкритого та закритого ґрунту, багаторічних та однорічних рослин, вічнозелених та листопадних та декоративних форм аборигенних видів (форми плюща звичайного, клокички перистої) і власне нових інтродукованих декоративних форм та видів.

Малопоширені та нові види і форми ліан, що використовуються у відкритому, частково закритому ґрунті, були зафіксовані з огляду на колекційні списки ботанічних установ, прайс-листи торговельних фірм та результати опитування приватних колекціонерів (табл.) [1, 3, 6, 15-18].

Таблиця

Список родів нових та малопоширених інтродукованих ліан України

Рід	Кількість, шт.	
	таксонів	в т.ч. сортів, культиварів
1	2	3
<i>Aconitum</i> L.	5	1
<i>Actinidia</i> Lindl.	5	0
<i>Adenocalymma</i> Mart. Ex Meisn.	1	0
<i>Adlumia</i> Raf. Ex DC.	2	0
<i>Agelaea</i> Sol. Ex. Planch.	1	0
<i>Akebia</i> Dcne.	5	3
<i>Ampelopsis</i> Michx.	7	2
<i>Antigonon</i> Endl.	2	1
<i>Argyreia</i> Lour.	1	0
<i>Araujia</i> Brot.	1	0
<i>Aristolochia</i> L.	16	0
<i>Asarina</i> Tourn. Ex Mill.	12	6
<i>Bauhinia</i> L.	1	0
<i>Beaumontia</i> Wall.	1	0
<i>Billardiera</i> Sm.	5	0
<i>Bomarea</i> Mirb.	1	0
<i>Boussingaultia</i> Kunth.	1	0
<i>Calystegia</i> R.Br.	1	0
<i>Campsis</i> Lour.	2	1
<i>Cardiospermum</i> L.	1	0
<i>Clematis</i> Dill. Ex L.	9	1
<i>Clianthus</i> Sol. Ex Lindl.	2	1
<i>Clitoria</i> L.	3	2
<i>Cobaea</i> Cav.	4	1
<i>Codonopsis</i> Wallr.	12	0
<i>Cryptostegia</i> R. Br.	1	0
<i>Cyclanthera</i> Schrad.	4	0
<i>Dicentra</i> Bernh.	4	0
<i>Dioscorea</i> L.	5	0
<i>Dregea</i> E.Mey	1	0
<i>Eccremocarpus</i> Ruiz & Pav.	3	2
<i>Gloriosa</i> L.	2	0
<i>Hardenbergia</i> Benth.	2	1
<i>Hedera</i> L.	13	13
<i>Holboellia</i> Wall.	1	0
<i>Humulus</i> L.	1	0
<i>Hydrangea</i> L.	2	2
<i>Ipomoea</i> Ruiz	6	0
<i>Kennedia</i> Vent.	5	0
<i>Lagenaria</i> Ser.	1	0
<i>Lapageria</i> Ruiz & Pav.	1	0
<i>Lathyrus</i> L.	15	3
<i>Luffa</i> Mill.	1	0

Продовження таблиці

1	2	3
<i>Macfadyena</i> A.DC.	1	0
<i>Mandevilla</i> Lindl.	1	0
<i>Mascagnia</i> (Bertero ex DC.) Colla	1	0
<i>Melothria</i> L.	1	0
<i>Menispermum</i> L.	2	0
<i>Mikania</i> Willd.	1	0
<i>Momordica</i> L.	4	0
<i>Mondia</i> Skills	1	0
<i>Passiflora</i> L.	9	0
<i>Petrea</i> L.	1	0
<i>Podranea</i> Sprague	1	0
<i>Polygonum</i> L.	1	0
<i>Porana</i> Burm.f.	1	0
<i>Pueraria</i> DC.	1	0
<i>Quamoclit</i> Mill.	5	1
<i>Quisqualis</i> L.	1	0
<i>Rhodochiton</i> Zucc.	1	0
<i>Rosa</i> L.	21	21
<i>Schisandra</i> Michx.	1	0
<i>Schisofragma</i> Siebold et Zucc.	3	2
<i>Smilax</i> (Tourn.) L.	1	0
<i>Staphylea</i> L.	14	5
<i>Stautonia</i> DC.	1	0
<i>Stephanotis</i> Thouars	1	0
<i>Stictocardia</i> Hallier f.	1	0
<i>Strongylodon</i> Vogel.	1	0
<i>Tamus</i> L.	1	0
<i>Tecoma</i> Juss.	1	0
<i>Thladiantha</i> Bunge	1	0
<i>Thunbergia</i> Retz.	5	0
<i>Trichosanthes</i> L.	1	0
<i>Tripterygium</i> Hook. fil.	2	0
<i>Tropaeolum</i> L.	7	0
<i>Tweedia</i> Hook. & Arn.	1	0
<i>Uncaria</i> Schreb.	1	0
<i>Vigna</i> Savi	7	1
<i>Vitis</i> L.	7	7
Усього	280	77

Висновки

Виявлено 280 нових таксонів ліан, у тому числі 77 форм та сортів. Отримані дані свідчать про достатньо швидку інтродукцію ліан в Україні. Серед нових виявлених інтродукованих ліан чисельно переважають представники родів *Aristolochia* L., *Asarina* Tourn. Ex Mill., *Codonopsis* Wallr., *Hedera* L, *Lathyrus* L, *Rosa* L, *Staphylea* L.

Отримані дані дають підстави вважати ліани перспективними для інтродукції. Докладне вивчення їх біоекологічних особливостей дасть можливість розширити асортимент за принципом родових комплексів та внутрішньовидового формового різноманіття.

Список літератури

1. Дойко Н.М. Біологічні основи інтродукції деревних рослин в Правобережному Лісостепу України: Автореф. дис.... канд. біол. наук: 03.00.03 // Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України. – К., 2004. – 20 с.
2. Колесников А.И. Декоративная дендрология. – М.: Лесн. пром-ность, 1974. – 703 с.
3. Машковська С., Комлева Л. Однорічні ліани в озелененні // Квіти України. – 2006. – №1. – С. 22-25.
4. Редкие и исчезающие растения и животные Украины: Справочник / Ред. колл. В.И.Чопик, ННЦербак, Т.Б.Ардамацкая и др. – К.: Наукова думка, 1988. – 256 с.
5. Buczacki S. Rośliny pnące. – Warszawa: Elipsa, 1996. – 128 s.
6. <http://www.floramart.com.ua/>
7. <http://flower.onego.ru/liana/>
8. <http://www.landscape-design.ru/>
9. <http://www.fastflowers.com.ua/>
10. <http://www.agbina.com/>
11. <http://www.kvity-tobi.com.ua/>
12. <http://dalas.com.ua/>
13. <http://www.dimsadgorod.com/magazines/kviti/>
14. <http://agroua.net/plant/medicative/>
15. <http://www.greentrader.ru/plantguide.html?offset=160&t id=S>
16. <http://www.rhs.org.uk/RHSPlantFinder/>
17. <http://toptropicals.ru/>
18. <http://gardendigger.com/plants/>

Рекомендовано к печати д.б.н. Коба В.П.